

TEK BAŞINA ÇOCUK YETİŞTİREN ANNELERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI ¹

PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SINGLE MOTHERS WHO RAISE CHILDREN

Dr.Öğr.Üyesi Yüksel DEMİREL

Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara/Türkiye

ORCID: 0000-0002-2011-4481

ÖZET

Tek ebeveynli aile; ölüm, boşanma veya ayrı yaşama nedeni ile tek ebeveyn ile evlenmemiş çocuk ya da çocuklardan oluşan ailedir. Annenin tek ebeveyn olduğu ailelerde çocuğun yetiştirilmesinden tek başına sorumlu olan anne, çeşitli psikolojik, duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarla karşı karşıya kalırken aynı zamanda çocuğun ihtiyaçlarını da tek başına karşılamak zorunda kalır. Bu çifte rol, tek ebeveyn olarak çalışan bir annenin sosyal ve psikolojik sorunlarla yüz yüze kalmasına yol açar. Bu çalışmanın amacı, tek başına çocuk yetiştiren annelerin yaşadıkları sorunları ele alarak çözüm yolları önermektir. Yapılan literatür taraması sonucu elde edilen veriler, tek ebeveyn anneler ve çocukları için ortaya çıkan olumsuz sonuçların, tek ebeveyn oluştan daha çok bu durumun yol açtığı dezavantajlar nedeniyle yaşandığını, olumlu faktörlerin varlığında ise tek ebeveyn annelerin ve çocuklarının sağlıklı bir biçimde yaşamı sürdürebileceklerini göstermektedir. Sonuç olarak tek ebeveyn anneler, sosyal, duygusal ve finansal olarak desteklenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Tek ebeveyn annelerin zihinsel olarak güçlendirilmeleri için bireysel veya grupla psikolojik danışma almaları, özel eğitim desteklerinden yararlanmaları, onların kişisel sağlık, anne-çocuk ilişkileri ve anneliğin psikolojik ve sosyal işlevlerini yerine getirmeleri konusunda olumlu etkiler sağlayacaktır. Tüm bu destek çalışmaları yalnızca tek ebeveyn annelerin değil, onların yetiştireceği çocukların, dolayısıyla toplumun gelecekteki refahına yapılacak olan yatırımlardır ve konu bu yönüyle büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Tek ebeveyn anneler, Bekâr anneler, Yalnız çocuk yetiştirmek, Yalnız annelerin sorunları

ABSTRACT

Single parenthood family is that a family consisting of a child or children who are not married due to death, divorce or separation. In families where the mother is the only parent, the mother who is solely responsible for the upbringing of the child is faced with various psychological, emotional and physical needs, and at the same time she has to meet the needs of the child alone. While single parents face more psychological, emotional and physical needs, they also have to meet the needs of the child alone. This double role leads to a mother working as a single parent facing social and psychological problems. The aim of this study is to propose solutions by addressing the problems experienced by single mothers. Consequently, single-parent mothers need social, emotional and financial support. Individual or group psychological counseling, special education support for single-parent mothers to be mentally empowered will have positive effects on their personal health, mother-child relations and fulfillment of motherhood's psychosocial functions. All these support activities are investments to be made in the welfare of children and society as well as single parents, and this issue is of great importance in this regard.

Key words: Single parent mothers, Single mothers, Raising children alone, Lonely mothers' problems

1. GİRİŞ

Tek ebeveynli aile 'bekâr bir anne veya babadan oluşan ve kendilerine bağımlı çocukları olan aile' olarak tanımlanabilir. Tek ebeveynli aile bir ebeveynin ölümü ile oluşabileceği gibi boşanma veya eşlerden birinin aileyi terk etmesi gibi çeşitli nedenlerle de oluşabilir (Kotwal ve Prabhakar, 2009). En yaygın tek ebeveynli aile, bir anne ve biyolojik çocuklarından oluşan ailedir.

Tek ebeveyn olmanın çok çeşitli zorlukları vardır. Bunlar; aile için çeşitli konularda karar verme, çocuklara yönelik disiplin uygulamaları, mali sorumlulukları paylaşmada başka bir yetişkinin olmaması, çocuk bakımı, ebeveynlik görev ve sorumluluklarını yerine getirmek gibi yaşamı sürdürmenin tüm gereklilerinin tek bir kişiye yüklenmesidir (Kotwal ve Prabhakar, 2009). Bekâr annelerin yönettiği ailelerde anneler; özellikle gelir yetersizliği, çocukların izlenmesi ve ev yönetiminde yaşanan güçlükler olmak üzere üç büyük sorunla karşı karşıyadırlar (Dunn, 2008).

¹ Bu çalışma 7-8 Mart 2020 tarihlerinde Ankara'da Dünya Kadın Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Tek ebeveynlik, çocuklar için bir dizi olumsuz sosyal davranışların ve olumsuz duygusal sonuçların ortaya çıkma riskini artırmakla birlikte ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, geliri, aile destek ağı ve tek ebeveynliğin oluş biçimi gibi birçok faktör de çocukları etkilemektedir (Mackay ve Ross, 2005).

Çocuklar, ailenin dağılmasından sonra genellikle anneleriyle birlikte kalmaktadır. Eğitimli annelerin çocuklarının ebeveynlerinin ayrılmaları sonrasında daha az acı çektikleri öne sürülmektedir. Bu görüş, iyi eğitimli annelerin çocukları için daha güvenli ve istikrarlı bir ortam sağlayabilecekleri ile ilişkilendirilmiştir (Mandemakers ve Kalmijn, 2014). Yükseköğrenime sahip annelerin ekonomik gerginlik nedeniyle hareket etme olasılığının daha az olduğu ve bu nedenle çocuklarının okul değiştirme ve akran ilişkilerinde bozulma yaşama olasılıklarının da daha düşük olduğu belirtilmektedir. Babanın ayrılmasından önceki ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, aile bozulmasının çocuk işleyişi üzerindeki etkisini değiştirmektedir (Fitzsimons ve Villadsen, 2018).

Yapılan bir çalışmada çocuklu bekâr kadınların yarısından fazlasının (%51) kendi evlerinde kaldığı, dörtte birinden fazlasının (%28) ebeveynleri veya kayınpederleri ile yaşadığı, onda birinin diğer akrabalarıyla birlikte aynı haneyi paylaştıkları, akraba olmayanlarla yaşayan kadınların oranının ise ihmal edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. Araştırmada küçük çocukları olan kadınların ebeveynleri ile birlikte kalma olasılığının, daha büyük çocukları olan kadınlardan yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmada ayrıca dulların, boşanmış ve ayrılmış olanlara göre hane reisi olma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Genel olarak, dulların% 59'u hane reisi pozisyonunda bulunurken, boşanmışların sadece% 39'u ve ayrı yaşayan kadınların% 29'u reis pozisyonundadır. Araştırma, genç dulların, diğerlerine göre daha çok hane halkı reisi olma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur (Swain ve Pillai, 2005).

Türkiye'de bekâr annelerle yapılan 24 röportajdan yola çıkan nitel bir araştırmada, ataerkil bir toplumda bekâr annelerin karşılaştığı çeşitli kültürel ve yapısal faktörler incelenmiş ve bekâr annelerin tek başına çocuk yetiştirmede yaşadıkları güçlüklerle başa çıkmak için geliştirdikleri stratejiler ortaya konulmuştur. Sonuçlar, bekâr annelerin yeni aile ortamlarında otoriteyi sürdürme zorluğu da dâhil olmak üzere tam bir aile duygusunu korumaya çalışırken çocuklarına yönelik olumsuz tutumlarla da başa çıkmak gibi birçok zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir (Kavas ve Gündüz-Hoşgör, 2013).

1.1. Araştırma Etiği

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiş ve çalışmanın özgünlüğüne dikkat edilmiştir. Yararlanılan kaynaklar metin içinde ve kaynakça başlığı altında eksiksiz olarak verilmiştir. Çalışmanın alanyazında yer alan çalışmalarla benzerliği (intihal raporu) üniversitenin web sitesinden ulaşılabilen iThenticate programıyla yapılmış ve benzerlik oranı %4 olarak belirlenmiştir.

2. TEK BAŞINA ÇOCUK YETİŞTİREN ANNELERİN SORUNLARI

2.1. Finansal Sorunlar

Tek başına ebeveynlik rolü, özellikle ailenin bir kadın tarafından yönetilmesi durumunda oldukça zorlayıcıdır. Bekâr anne olmanın zorluğu; çocukların yetiştirilmesi, geleceğe ve hayata hazırlanmaları ile bağlantılıdır. Bekâr annelerin karşılaştığı sosyal, duygusal ve ekonomik sorunlarını incelemek için kartopu örnekleme tekniği ile 50 bekâr anneden oluşan bir örneklem grubu seçilerek yapılan bir çalışmanın sonuçları, bekâr annelerin çoğunluğu için finansal sorunun ana stresör kaynağı olduğunu ortaya koymuştur. Bekâr annelerin duygusal hayatı ise bekâr olma durumundan etkilenmiştir. Çalışmaya konu olan annelerin çoğunluğu kendilerini yalnız, çaresiz, umutsuz, kimliksiz ve güven eksikliği içinde hissettiklerini bildirmişlerdir. Bu çalışmada bekâr annelerin çoğunluğunun sosyal toplantılara katılmaktan kaçınmaya çalıştıkları, yaşadıkları depresyon nedeniyle giyinme stillerini değiştirdikleri ve kötü beslenme alışkanlıkları edindikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, bekâr annelerin büyük bir kısmı, hanede erkek üyelerin bulunmaması nedeniyle çocuklar arasında disiplini korumanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Bekâr anneler; yalnızlıktan, sarsıcı bir yaşamdan ve depresyondan şikâyet etmişler, çocuk bakımında sorumluluk almayı ve çocukların geleceğini sağlamak için rutin bir iş kurmayı zorlayıcı bulmuşlardır (Kotwal ve Prabhakar, 2009). Bekâr bir anne olmak, ekonominin sınırlarında ya da bu noktada olanlar için yaşamı oldukça güçleştirmektedir.

Yapılan çalışmalarda tek ebeveynin anne olduğu ailelerin, orantısız bir biçimde yüksek yoksulluk riski ile karşı karşıya oldukları ve çocukların yoksul olup olmamalarının hane halklarının özellikleri ile şekillendiği belirtilmiştir. Ebeveynleri istihdam edilmiş veya yeniden evlenmiş olan çocukların daha az risk altında oldukları ileri sürülmüştür (Gornick ve Jäntti, 2007).

Ekonomik zorlukların tek ebeveynli ailelerde daha yaygın olduğunu ve ortaya çıkan durumun depresyona karşı savunmasızlığı artırdığını ortaya koyan çalışmalar (Cooper, McLanahan, Meadows ve Brooks-Gunn, 2008; Crosier, Butterworth ve Rodgers, 2007) aynı zamanda iyi bir finansal durumun sağlık ve refahı artırabileceğini de ortaya koymaktadır. Bunlar; daha iyi barınma, daha iyi beslenme ve sağlık hizmetlerine daha iyi erişim olarak sıralanmaktadır (Colton, Janzen ve Laverty, 2015).

2.2. İstihdam Sorunları

Tek ebeveynli anneler üzerinde istihdam, gelir ve yoksulluk oranlarının refah sistemindeki reformlardan nasıl etkilendiğini inceleyen geniş bir literatür görülmektedir (Meyer ve Rosenbaum, 2001; Grogger, 2003; Gregg, Harkness ve Smith, 2009). Buna göre bireylerin istihdam durumu finansal istikrar için önemli bir faktördür. Araştırmalarda işsiz kadınların depresyon riski, çalışan kadınlara göre %27 daha fazla bulunurken aksine olarak tam zamanlı istihdam edilen kadınlarda bu risk %29 daha düşük bulunmuştur (Zabkiewicz, 2010). Ancak bu tablo bekâr anneler göz önüne alındığında daha karmaşıktır. Örneğin, bekâr annelerin istihdam istikrarsızlığı ve iş-aile çatışması yaşama olasılığı daha yüksek olduğundan (Ciabattari, 2007) bekâr annelerin iş ile aileyi bütünleştirmeye çalışırken artan yüklerle karşılaşma riski daha yüksektir.

Tam zamanlı bir iş, annelerin zihinsel sağlığına yararlı olabilecek yüksek bir gelire imkân verirken işe devam etmek depresyon riskini yaklaşık%3 oranında azaltabilir (Evenson ve Simon, 2005). Diğer yandan tam zamanlı istihdamın sağlık üzerinde olumsuz etkisinin olabileceğine dair kanıtlar bulunurken yarı zamanlı veya hiç istihdam olmamasının ise olumlu yönde sağlık etkisi olduğuna dair kanıtlar vardır (Zabkiewicz, 2010). İster yalnız olsun, ister eşli olsun, anneler istihdam ve kazanç konusunda çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar (Harkness ve Waldfogel, 2003; Harkness, 2014). Bu riskler; iş değişimi (Budig ve England, 2001), işgücü piyasasına bağlılığın azalması, iş seçimi üzerinde daha büyük kısıtlamalar (Manning, 2003) ve annelere karşı doğrudan ayrımcılık (Correll, Benard ve Paik, 2007) olarak sayılmaktadır. Bu faktörler annelerin kazançlarını azaltmak için birlikte hareket etmektedir. Azalan kazançlar, kadınların özellikle genç yaşta ve çocuk bakımı maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda çalışma hayatını tercih etmemelerine veya çalışma saatlerini azaltmalarına neden olabilmektedir (Gornick ve Jäntti, 2010).

Çocuklar, annelerinin istihdamı ve kazançları üzerinde değişen ölçülerde önemli bir etkiye sahip oldukları gibi ailelerin gelirleri üzerinde de önemli bir etkiye sahiptirler. Vergi ve sosyal yardım sistemi, çocuk kazançlarındaki kayıpları telafi etmede nadiren yeterli olmakla birlikte çocukların bazı maliyetlerini telafi edebilmektedir (Todd ve Sullivan, 2002).

Çocukların varlığı, kadın istihdamının azalması ve aile gelirindeki kazanç ve düşüşlerle ilişkili olsa da bir eşin bulunmaması önemli bir ek etkiye sahip olabilir. Eşten ayrılmanın veya yalnız anne olmanın işgücü piyasası sonuçlarını nasıl etkilediğine dair çok az kanıt olmasına rağmen evliliğin kadınların kazançları için önemli olduğuna dair bazı kanıtlar bulunmaktadır (Loughran ve Zissimopoulos, 2009).

Yalnız anneler arasında gözlenen düşük refah seviyeleri genellikle istikrarlı bir ortaklığın eksikliğine, çocuk yetiştirmeyle ilişkili stres ve sorumluluğa ve iş bulma ile ilgili zorluklara bağlanmaktadır. Partnerleri olanlar üzerine yapılan araştırmalar, bir ortaklık içinde olan tüm kişilerin paritelerine bakılmaksızın yalnız olanlardan daha yüksek refah düzeylerine sahip olduklarını açıkça göstermiştir (Kohler, Behrman ve Skytthe, 2005).

İşsizlik araştırmaları, işsiz olanların çalışanlara göre daha düşük refah düzeylerine sahip olduklarını ortaya koyarken (Winkelmann ve Winkelmann, 1998) çocuk sahibi olma ve refah arasındaki korelasyon araştırmaları karışık sonuçlar doğurmuştur (Kohler, Behrman ve Skytthe, 2005; Myrskylä ve Margolis, 2014). Yalnız ebeveynlerin refah düzeylerinin daha düşük olması, nispeten daha zayıf olan sosyoekonomik konumları ile ilgili görülmektedir (Vignoli ve Salvini, 2014).

2.3. Sağlık Sorunları

Boşanmanın kadınlarda psikolojik ve fiziksel sağlığın kötü olmasına neden olduğunu ortaya koyan bir çalışma, 416 kırsal anneden oluşan bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, boşanmış kadınların evli kadınlara kıyasla bir süre boyunca kronik hastalıklara karşı daha yüksek bir duyarlılığa sahip olduklarını ortaya koymuştur. Boşanmadan sonra stresli bir yaşamın kadınların psikolojik sağlığını olumsuz etkilediği gösterilmiştir (Sarah, Spillman, Lorenz ve Wickramma, 2006).

Bir dizi çalışma, bekâr annelerin genel sağlıklarını bir eşle birlikte yaşayan annelerden daha kötü olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuştur (Westin ve Westerling, 2007; Struffolino, Bernardi ve Voorpostel, 2016). Başka bir çalışma ise bekâr annelerde (Wade, Veldhuizen ve Cairney, 2011; Helbig, Lampert, Klose ve Jacobi, 2006; Klose, Jacobi, 2004; Cooper ve diğerleri, 2008; Wade, Veldhuizen ve Cairney, 2011) mental

sağlık sorunlarının daha sık görüldüğünü göstermektedir. Birçok çalışma bekâr annelerde daha yüksek sigara içme prevalansı bildirmektedir (Sperlich, Maina ve Noeres, 2013; Burstrom, Whitehead, Clayton, 2010; Young, James ve Cunningham, 2004; Rahkonen, Laaksonen ve Karvonen, 2005; Jun ve Acevedo-Garcia, 2007).

2.4. Psikolojik Sorunlar

Yapılan araştırmalar (Avrupa, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya) yalnız annelerin evli annelerden daha yüksek depresyon riskine sahip olduklarını gösterirken (Cairney, Boyle, Offord, Racine, 2003; Colton ve diğerleri, 2015; Crosier ve diğerleri, 2007; Robinson ve Wermeling, 2014; Sperlich, Arnhold-Kerri ve Geyer, 2011a; Wang, 2004) bekâr anneler, kötü sağlık ve depresyona yatkınlık açısından evli kadınlara göre üç kat daha riskli bulunmuştur (Cairney, Boyle, Lipman, Racine, 2004; Colton, Janzen ve Laverty, 2015). Genç kadınların, yaşlı kadınlara göre depresyona daha yatkın olduğu (Brown, Harris, Woods, Buman, Cox, 2012; Horwitz, Briggs-Gowan, Storfer-Isser, Carter, 2007), siyah bekâr annelerin ise beyaz annelerden daha yüksek depresyon riskine sahip oldukları belirtilmiştir (Wang, 2004).

Çocuk sayısı anne ruhsal sağlığının önemli bir yordayıcısıdır ve daha fazla sayıda çocuk, depresyon riskinde artışa karşılık gelmektedir (Horwitz, Briggs-Gowan, Storfer-Isser, Carter, 2007; Sperlich, Arnhold-Kerri ve Geyer, 2011b). Yoksul olan bekâr annelerde depresyon oranı gelir düzeyi nispeten iyi olanlara göre daha yüksek bulunurken (Liaw ve Brooks-Gunn, 1994), maternal depresyonun yoksulluk ile birleştiği durumlarda çocuklarda olumsuz sonuçların ortaya çıkma riskinin daha yüksek olduğu ileri sürülmüştür (Pettersen ve Albers, 2001).

Bekâr annelerin evli annelere kıyasla daha yüksek ebeveynlik stresi yaşadıkları belirtilirken (Copeland ve Harbaugh, 2005), aynı zamanda bekâr annelerin daha az eğitilmiş olmaları, daha az hane halkı gelirine sahip olmaları, yoksulluk içinde yaşamaları, işlerinden çıkarılma riski taşımaları ve depresyon geliştirmeleri daha olası görülmektedir (Brand ve Thomas, 2014; Brown, 2010; Teachman, Tedrow ve Crowder, 2000). Araştırmalar ayrıca bekâr annelerin çocuklarıyla etkileşime girmek ve oyun oynamak için daha az zaman harcadıklarını da göstermektedir (Carlson ve Berger, 2013; Kendig ve Bianchi, 2008).

Yapılan çalışmalarda düşük gelirli ve eğitim düzeyi düşük annelerde ebeveynlik stresinin arttığı bildirilmiştir (Cooper, McLanahan, Meadows ve Brooks-Gunn, 2009; Gyamfi, Brooks-Gunn ve Jackson, 2001). Depresif belirtilerin ise fiziksel sağlık açısından düşük düzeyde olan annelerin ebeveynlik kaynaklarını azaltarak annenin stresini artırdığı gösterilmiştir (Chang ve Fine, 2007; Pripp, Skreden, Skari, Malt ve Emblem, 2010). Diğer yandan yüksek eğitilmiş annelerin çocuklarının, babalarının ayrılması olayından daha az olumsuz etkilendikleri belirtilmiştir (Mandemakers ve Kalmijn, 2014).

2.5. Çocuklarla İlgili Sorunlar

Uluslararası çalışmalar, tek annelerde sosyoekonomik düzeyin düşük olduğunu ve psikolojik sıkıntıların yüksek düzeyde görüldüğünü ortaya koyarken çocuklarda da problemlerinin arttığını göstermiştir. Almanya'da bir okulda aile durumunun tarandığı araştırmada 5.048 bekâr anne ve çocukları, sosyal değişkenler ve ruhsal sıkıntı yönünden 278 evli annenin bulunduğu kontrol grubuyla karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, tüm çocukların 907'sinin (%18,0) tek ebeveynli ailelerde yaşadığını ortaya koymuştur. Çalışmaya alınma kriterlerini karşılayan 891 bekâr annenin 531'nin sosyoekonomik durumunun (gelir, eğitim, sosyal yardım alma) daha düşük olduğu görülürken ruhsal sıkıntının da önemli ölçüde yükselmiş olduğu görülmüştür. Bekâr annelerden çocukları için ek kişisel desteği olmayan, daha genç ve gelir düzeyi daha düşük olanlar daha yüksek düzeyde psikolojik semptomlar göstermiştir. İstatistiksel olarak anlamlı artan davranış problemleri ise sadece bekâr annelerin erkek çocuklarında bulunmuştur. Bu araştırma, bekâr annelerin sosyal olarak dezavantajlı olduğunu ve evli annelere kıyasla daha yüksek oranlarda ruhsal sıkıntı içinde olduklarını ortaya koymuştur (Franz ve Lensche, 2003).

Annenin stresi çocuğu doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği gibi disiplin davranışını, ebeveyn katılımını da etkileyebilir ve çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz sonuçlara yol açabilir. Yapılan bir araştırma annenin yaşadığı stresin, çocukların yalnızlık hissetmelerine, geri çekilmelerine, gerilemelerine ve kalan ebeveynin de kaybedileceğine yönelik korku yaşamalarına yol açtığını göstermektedir (Rani, 2006).

Bekâr anneliğin zorlukları çocuk sonuçlarıyla da bağlantılıdır. Ortalama olarak tek ebeveynli ailelerden gelen çocukların sosyal ve duygusal sonuçları daha kötü, akademik başarı puanları daha düşüktür (Amato, 2005; Brown, 2010). Birçok durumda bekâr annelerin tam zamanlı çalışması, hatta bazen aileyi desteklemek için birden fazla işinin olması, annenin evden uzakta fazladan zaman geçirmesine yol açtığından çocuğun okul

performansını izlemek ve denetlemek için daha az zamana sahip olmasına neden olmaktadır. Bu durum çocuklarda potansiyel olarak zayıf akademik başarıya ve suçluluğa yol açmaktadır (East, Jackson ve O'Brien, 2006).

Hindistan'da yapılan bir çalışma, 20 gecekondlu Visakhapatnam tabakasından oluşan amaçlı bir örnekleme yönteminden elde edilen 214 bekâr anneden oluşmuştur. Bakmakla yükümlü oldukları çocukları olan 20-49 yaşları arasındaki bu anneler, hane halkının ana kazananıdır. Elde edilen veriler; kimlik bilgileri, aile geçmişi, tek ebeveyn olmanın ayrıntıları, evlilik yaşı, çocuk bakımı düzenlemeleri, çocuklardan alınan hane halkı yardımı, çocukların zayıf akademik performansının nedenleri ve kızlarını evlendirmede yaşanan zorluklar, çocukların sergilediği davranış sorunları ile ilgili hususları kapsayan bir görüşme programı kullanılarak toplanmıştır. Sonuçlar, mali kısıtlamalar nedeniyle ailelerin ve çocukların daha az eğitim süresine sahip olduklarını, gerekli finansal kaynaklardan mahrum kalma olasılıklarının daha yüksek ve temel sosyal temaslarının eksik olduğunu ortaya koymuştur. Çocukların sosyalleşmesi ile ilgili olarak annelerin rol model olma imkânlarının olmaması çocukları önemli ölçüde etkilemektedir. Zaman yetersizliğinden dolayı anneler, karşılaşılan sorunları disipline etmede zorlanmakta, kaynak yetersizliği ve sosyal kısıtlama nedeniyle çocuklara eğitim ve sosyalleşme imkânı sağlamak gibi sorumlulukları tek başına karşılayamamaktadır. Bu durum tek ebeveyn anneliğe daha fazla acı katmaktadır (Rani, 2006).

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tek ebeveyn anne ya da bekâr annelerin sosyal, duygusal finansal yardım ve ilgiye ihtiyaçları vardır. Yalnız annelerin çoğu iş ve aile rolleri arasındaki zamanlarını dengelemede başarısızdırlar (Maznah, Aminah ve Siti, 2009). Bu olumsuz sonuçlar, çocukların sosyal ve duygusal sorunlara, depresyona, okulu bırakma (Charon ve Vigilant, 2006) gibi acı veren psikolojik deneyimlere, strese, çatışmaya ve ikileme maruz bırakmaktadır (Zastrow, 1998). Stresli durumdaki bireyler genellikle kendilerine güvence, rahatlık ve duygusal destek sunabilecek yakınlık ve sosyal destek ararlar (Hewstone, 2008). Sosyal refah hizmetleri ve destekleri, bekâr annelerin ihtiyaç duyduğu duygusal ve zihinsel desteği sağlarken (Haleman, 2004), toplum merkezlerinden, okul sistemlerinden ve dini kuruluşlardan gelen destek, özellikle dul olan ve boşanmalar nedeniyle yalnız kalan annelere, yeni durumlarına ve beklenmedik deneyimlere uyum sağlamaları konusunda yardımcı olabileceği ileri sürülmektedir (Nelson, 2000; Clark, 2005). Ayrıca geniş kapsamlı programlar, bekâr annelere yasal savunuculuk ve ortak çocuk velayeti düzenlemeleri yoluyla uzun vadeli destekler sağlayabilir. Bu programlar, iş-aile çatışmasının hafifletilmesi ve istihdam istikrarının kolaylaştırılması ile ilgilenmektedir (Ciabattari, 2004). Zaman yönetimi ve bütçeleme becerileri gibi yaşam yönetimi becerileri, bekâr annelerin yaşamlarını yönetebilmeleri için oldukça yararlı görünmektedir (DeBord, Canu ve Kerpeltan, 2000).

Tek başına ebeveynlerin zihinsel olarak güçlendirilmesiyle ilgili diğer özel eğitim desteklerinden biri, bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmetleridir. Danışmanlık profesyonel destek sistemleri olarak kabul edilmektedir. Bireysel danışmanlık ve grup danışmanlığı; kişisel sağlık, anne ilişkileri, çocuğun psikososyal gelişimine yönelik işlevler üzerinde olumlu etkiyi kolaylaştırabilir (Lipman ve Boyle 2005). Bireysel psikolojik danışmada ise danışman, ailelerin gerçek ve sembolik kayıplarını gidermelerine ve yaşanan karışıklığın ortasında tutarlılık bulmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca grup danışmanlığı, bekâr annelerin ihtiyaç duydukları destek türlerini ve problem çözme girişimlerini paylaşmak ve tanımlamak için bir platform oluşturabilir (Rais, 2007).

Çalışan tek ebeveyn annelerin, iş'te geçirilen zaman ile aile ve kişisel hayat için harcanan zaman arasında denge kurmalarına yardımcı olacak çeşitli eğitim ve destek programlarından yararlanmaları sağlanabilir. Bu amaçla, Robbins ve McFadden, (2003), tek ebeveyn annelere; ebeveynlik ve çocuk gelişimi, iş, aile çatışmasının çözülmesi, istihdam becerilerinin artırılması, finansal yönetim, sağlık ve beslenme bilgilerinin yanı sıra değişim ile başa çıkma yolları hakkında eğitim destek programları sunulmasını önermiştir. Bu tür destek ve danışmanlık türleri, bekâr ebeveynlere ekonomik statülerini artırmada dolaylı olarak yardımcı olabilir ve daha ileri bir eğitim sunarak yönetim ve girişimcilik becerileriyle donatılmaları konusunda motive edebilir.

Ayrıca, tek ebeveyn annelerin örgütlenmeleri, hayatlarını daha güçlü yönetebilmeleri için de yararlı olacaktır. Tüm bu destek çalışmaları, yalnızca tek ebeveyn annelere değil, onların yetiştireceği çocuklara, dolayısıyla toplumun gelecekteki refahına yapılacak olan yatırımlardır ve konu bu yönüyle de büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Amato, P. R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of Children*, 15, 75–96. doi:10.1353/foc.2005.0012.
- Brand, J. E., Thomas, J. S. (2014). Job displacement among single mothers: Effects on children's outcomes in young adulthood. *American Journal of Sociology*, 119, 955–1001. doi:10.1086/675409.
- Brown, S. L. (2010). Marriage and child well-being: Research and policy perspectives. *Journal of Marriage and Family*, 72, 1059–1077. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00750.x
- Brown, J. D., Harris, S. K., Woods, E. R., Buman, M. P., Cox, J. E. (2012). Longitudinal study of depressive symptoms and social support in adolescent mothers. *Maternal and Child Health Journal*, 16(4), 894–901.
- Budig, M., England, P. (2001). The wage penalty for motherhood. *American Sociological Review*, 66, 204–225.
- Burstrom, B., Whitehead, M., Clayton, S. (2010). Health inequalities between lone and couple mothers and policy under different welfare regimes - the example of Italy, Sweden and Britain. *Soc Sci Med*, 70(6), 912–920.
- Cairney, J., Boyle, M., Offord, D. R., Racine, Y. (2003). Stress, social support and depression in single and married mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(8), 442–449.
- Cairney, J., Boyle, M. H., Lipman, E. L., Racine, Y. (2004). Single mothers and the use of professionals for mental health care reasons. *Social Science & Medicine*, 59(12), 2535–2546. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.03.035>.
- Carlson, M. J., Berger, L. M. (2013). What kids get from parents: Packages of parental involvement across complex family forms. *Social Service Review*, 87, 213. doi:10.1086/671015.
- Chang, Y., Fine, M. A. (2007). Modeling parenting stress trajectories among low-income young mothers across the child's second and third years: Factors accounting for stability and change. *Journal of Family Psychology*, 21, 584–594. doi:10.1037/0893-3200.21.4.584.
- Charon, M. V., Vigilant, L.G (2006). *Social problems; readings with four questions*. (2nd ed.). USA: Thomson Wadsworth.
- Ciabattari, T. (2004). Single mothers, social capital, and work-family conflict. Sonoma State University, Department of Sociology. Rohnert Park: W. E. Upjohn Institute.
- Ciabattari, T. (2007). Single mothers, social capital, and work-family conflict. *Journal of Family Issues*, 28, 34–60. doi:10.1177/0192513x06292809.
- Clark, C. M. (2005). *Relations between social support and physical health*. Rochester Institute of Technology.
- Colton, T., Janzen, B., Lavery, W. (2015). Family structure, social capital, and mental health disparities among Canadian mothers. *Public Health*, 129(6), 639–647.
- Cooper, C, Bebbington, P.E, Meltzer, H., Bhugra, D., Brugha, T.,. (2008). Depression and common mental disorders in lone parents: results of the 2000 National Psychiatric Morbidity Survey. *Psychol Med*, 38(3), 335–342.
- Cooper, C. E., McLanahan, S. S., Meadows, S. O., Brooks-Gunn, J. (2009). Family structure transitions and maternal parenting stress. *Journal of Marriage and Family*, 71, 558–574. doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00619.x
- Copeland, D., Harbaugh, B. L. (2005). Differences in parenting stress between married and single first time mothers at six to eight weeks after birth. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 28, 139–152. doi:10.1080/01460860500227556.
- Correll, S.J, Benard S., Paik I. (2007). Getting a job: Is there a motherhood penalty?. *American Journal of Sociology*, 112, 1297–1338.
- Crosier, T., Butterworth, P., Rodgers, B. (2007). Mental health problems among single and partnered mothers. The role of financial hardship and social support. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 42(1), 6–13.

- DeBord, K., Canu, R. F., Kerpeltman, A. J. (2000). Understanding a work-family fit for single parents moving from welfare to work. *Social Work, 45*(4), 313-324.
- Dunn, J. (2008). Family relationships: children's perspectives One plus one: London Goldscheider, Frances K., Arland Thornton, and Linda Young- De Marco. 1993. A portrait of the nest-leaving process in early adulthood. *Demography, 30*(4), 683.
- East, L., Jackson, D., & O'Brien, L. (2007). "I don't want to hate him forever": Understanding daughter's experiences of father absence. *Australian Journal of Advanced Nursing, 24*(4), 14-18.
- Evenson, R.J., Simon, R.W. (2005). Clarifying the relationship between parenthood and depression. *Journal of health and Social Behavior.*
- Fitzsimons, E., Villadsen, A. (2018). Father departure from the household and childhood mental health: How does timing matter? *Centre for Longitudinal Studies working paper, 2018/1*
- Franz, M., Lensche, H. (2003). Psychosocial distress and symptoms of single mothers and their children in a large community sample. *Z Psychosom Med Psychother. 49*(2), 115-38.
- Gornick, J. C., Jäntti, M. (2010). women, poverty, and social policy regimes: a cross-national analysis, in P. Saunders and R. Sainsbury (eds), *Social Security, Poverty and Social Exclusion in Rich and Poorer Countries*, International Studies on Social Security- 16, Antwerp: Intersentia, 63-95.
- Gregg, P., Harkness, S., Smith, S. (2009). Welfare reform and lone parents. *Econ J, 119*(535), F38.
- Grogger, J. (2003). The effects of time limits, the etc, and other policy changes on welfare use, work, and income among female-headed families. *Review of Economics and Statistics, 85*(2), 394-408.
- Gyamfi, P., Brooks-Gunn, J., Jackson, A. P. (2001). Associations between employment and financial and parenting stress in low-income single black mothers. *Women & Health, 32*, 119-135. doi:10.1300/j013v32n01_06.
- Haleman, D. L. (2004). Great expectations single mothers in higher education. *International Journal of Qualitative Studies in Education, 17*(2004), 6.
- Harkness, S., Waldfogel, J. (2003). The family gap in pay: evidence from seven industrialized countries. *Research in Labor Economics, 22*, 369-414. [https://doi.org/10.1016/S0147-9121\(03\)22012-4](https://doi.org/10.1016/S0147-9121(03)22012-4).
- Harkness, S. (2014). The effect of employment on the mental health of lone mothers in the uk before and after new labour's welfare reforms. Working paper.
- Helbig, S, Lampert T, Klose, M., Jacobi, F. (2006). Is parenthood associated with mental health? Findings from an epidemiological community survey. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol, 41*(11), 889-896.
- Hewstone, M. (2008). *Introduction to social psychology; A European perspective.* (4th ed.). Blackwell.
- Horwitz, S. M., Briggs-Gowan, M. J., Storfer-Isser, A., Carter, A. S. (2007). Prevalence, correlates, and persistence of maternal depression. *Journal of Women's Health, 16*(5), 678-691. <https://doi.org/10.1089/jwh.2006.0185>.
- Jun, H. J. ve Acevedo-Garcia, D. (2007). The effect of single motherhood on smoking by socioeconomic status and race/ethnicity. *Soc Sci Med, 65*(4), 653-666.
- Kavas, S., Gündüz- Hoşgör, A. (2010). Divorce and family change revisited: professional women's divorce experience in Turkey. *Demográfia, 53*(5), 102-126.
- Kendig, S. M., Bianchi, S. M. (2008). Single, cohabitating, and married mothers' time with children. *Journal of Marriage and Family, 70*, 1228-1240. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00562.x
- Klose, M., Jacobi, F. (2004). Can gender differences in the prevalence of mental disorders be explained by sociodemographic factors? *Arch Womens Ment Health, 7*(2), 133-148.
- Kohler, H.P., Behrman, J.R., Skytthe, A. (2005). Partner + children = happiness? The effects of partnerships and fertility on well-being. *Source Population and Development Review, 31*, 407 - 445.
- Kotwal, N., Prabhakar, B. (2009). Problems faced by single mothers, *J.Soc Sci.Vol, 21*(3), 197-204.

- Liaw, F., Brooks-Gunn, J. (1994). Cumulative familial risks and low-birthweight children's cognitive and behavioral development. *Journal of Clinical Child Psychology*, 23(4), 360–372.
- Lipman, E., Boyle, H.M. (2005). Social support and education groups for single mothers: A randomized controlled trial of a community-based program. *Canadian Medical Association Journal*, 173(12):1451-6. DOI: 10.1503/cmaj.050655.
- Loughran, D. S., Zissimopoulos, J. (2009). Why wait? The effect of marriage and child-bearing on the wages of men and women. *Journal of Human Resources*, 44, 326–349.
- Mackay, G.L., Ross J.O. (2005). The impact of family structure and family change on child outcomes, a personal reading of the research literature. *Journal of Social Policy*. 6(1): 223 – 226.
- Mandemakers, J. J., Kalmijn, M. (2014). Do mother's and father's education condition the impact of parental divorce on child well-being? *Social Science Research*, 44, 187–199.
- Manning, A. (2003). *Monopsony in Motion*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Maznah, B., Aminah, A., Siti, H. (2009). Work-family conflict and its antecedents among single mother employees. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences: Annual Review*, 4(8):81-92. DOI: 10.18848/1833-1882/CGP/v04i08/52970.
- Meyer, B. D., Rosenbaum, D.T.(2001). Welfare, the earned income tax credit, and the labor supply of single mothers. *Quarterly Journal of Economics*, 116(3), 1063–1114.
- Myrskylä, M., Margolis, R. (2014). Happiness: Before and after the kids. *Demography*, 51, 1843–1866.
- Nelson, M. K. (2000). Single working mothers and social support: the commitment to, and retreat. *Reciprocity Qualitative Sociology*, 23 (3).
- Pettersson, N., Albers, A. M. (2001). Effect of poverty and maternal depression on childhood development. *Child Development*, 77, 1794-1813.
- Pripp, A. H., Skreden, M., Skari, H., Malt, U., Emblem, R. (2010). Underlying correlation structures of parenting stress, general health and anxiety. *Scandinavian Journal of Psychology*, 51, 473–479. doi:10.1111/j.1467-9450.2010.00841.
- Rahkonen, O., Laaksonen, M., Karvonen, S. (2005). The contribution of lone parenthood and economic difficulties to smoking. *Soc Sci Med*, 61(1), 211-216.
- Rais, H. (2007). *Death of a family member: The malay grief experiences shared in bereavement support group. institute of education*. Kuala Lumpur: International Islamic University Malaysia.
- Rani, N. I. (2006). Child care by poor single mothers: Study of mother-headed families in India. *Journal of Comparative Family Studies*, 37(1), 75-95.
- Robbins, L. R., McFadden, J.R. (2003). Single mothers: The impact of work on home and the impact of home on work. *Journal of Family and Consumer Sciences Education*, 21(1),1-10.
- Robinson, A., Wermeling, D.P. (2014), Intranasal naloxone administration for treatment of opioid overdose. *Am J Health Syst Pharm*, 71(24), 2129-35. doi: 10.2146/ajhp130798.
- Sarah, K., Spillman, Lorenz, F., Wickramma, H. (2006). Divorce leads to poor psychological and physical health in women. *Institute for Social and Behaviour Research*.
- Sperlich, S., Arnhold-Kerri, S., Geyer, S. (2011a). Social living conditions and health among mothers in Germany: Findings from a population sample. *Bundesgesundheitsblatt, Gesundheitsforschung, Gesundheitsschutz*, 54(6), 735–744.
- Sperlich, S., Arnhold-Kerri, S., Geyer, S. (2011b). What accounts for depressive symptoms among mothers? The impact of socioeconomic status, family structure and psychosocial stress. *International Journal of Public Health*, 56(4), 385–396.
- Sperlich, S., Maina, M.N., Noeres, D. (2013). The effect of psychosocial stress on single mothers' smoking. *BMC Public Health*, 13, 1125.

- Struffolino, E., Bernardi, L., Voorpostel, M. (2016). Self-reported health among lone mothers in Switzerland: Do employment and education matter? *Population-E*, 71(2), 187-213.
- Swain, P., Pillai, V. (2005). Living arrangements among single mothers in india. *Canadian studies in population*, 32(1).
- Teachman, J. D., Tedrow, L. M., Crowder, K. D. (2000). The changing demography of America's families. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1234–1246. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01234.x
- Tod, E., Sullivan, D. (2002). Children and household income packages: a cross-national analysis. *American Economic Review*, 92(2).
- Wade, T.J, Veldhuizen, S., Cairney, J. (2011). Prevalence of psychiatric disorder in lone fathers and mothers: examining the intersection of gender and family structure on mental health. *Can J Psychiatry*, 56(9), 567-573.
- Wang, J. L. (2004). The difference between single and married mothers in the 12-month prevalence of major depressive syndrome, associated factors and mental health service utilization. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(1), 26–32.
- Westin, M., Westerling, R. (2007). Social capital and inequality in health between single and couple parents in Sweden. *Scand J Public Health*, 35(6), 609-617.
- Vignoli, D., Salvini, S. (2014). Religion and union formation in Italy: Catholic precepts, social pressure, and tradition. *Demographic Research*, 31, 1079–1196. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.31.35>.
- Winkelmann, L., Winkelmann, R. (1998). *Why are the unemployed so unhappy? Evidence from panel data*. Economica.
- Young, L.E., James, A.D., Cunningham, S.L. (2004). Lone motherhood and risk for cardiovascular disease: the National Population Health Survey (NPHS), 1998-99. *Can J Public Health*, 95(5), 329-335.
- Zabkiewicz, D. (2010). The mental health benefits of work: Do they apply to poor single mothers? *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 45(1), 77–87.
- Zastrow, C.H. (1998). *The practice of social work*. (Sixth Edition). Cole Publishing Company.